

אם כבר לבד - אז שיהיה בתנועה

שחר סריג: סמך האטלס, הוצאת סיטרא אחרא 2010, 119 עמ'

אבישי סיון: הערות של רוכב אופניים במרחב העירוני של עשיית סרטים, הוצאת סיטרא אחרא 2011, 128 עמ'

שחר סריג הוציא את ספרו סמך האטלס בנובמבר 2010, ומיד אחר כך פנה לערוך את ספרו של סיון הערות של רוכב אופניים במרחב העירוני של עשיית סרטים. בעת

הקריאה בשני הספרים משכו את תשומת הלב נקודות ההשקה ביניהם, וזאת מעבר לעובדה ששניהם יצאו - ולא במקרה - בהוצאת סיטרא אחרא; הוצאת הספרים של המשוררת אביה בן דוד, הידועה בכתיבתה הגותית הרומנטית האפלה (אם כי שני הספרים הללו הולכים דווקא בכיוון הפוך למודוס אופרנדי הפואטי של בן-דוד).

שני הספרים מתרחשים בדרום תל-אביב ושולחים זרועות לעולמות נוספים. שניהם נחמצים לתוך מרחב עירוני של דיכוי, אבל אין כאן הפניה לכיוון של גורם פוליטי בהיר. האכזבה של גיבוריהם נמהלת בתוך ייאוש, בדרך של בלבול, ביחסים בלתי אנושיים, באכזריות. המצפן המוסרי נשאר לא פעם בידי הקוראים, שאמורים למצוא את דרכם בתוך המבוך של המאה העשרים ואחת.

לא במקרה בשני הספרים לרוב הדמויות אין שמות משפחה. המשפחה לא נמצאת. נכון, אפשר להסיק מהיכן מגיע ולרי בספרו של סריג וגיבורו של סיון מדבר על 'האזובקיות' שלו, אך בשני הספרים אין ריאליזם שנבנה על ביוגרפיה ברורה ועקבית. זהו דור שהופשט ממנו המסמן הביוגרפי. הדור השני שנולד בשנות החמישים והשישים, הביט בדור הראשון שנולד בשנות הארבעים והשלושים (המבנה הדורי נערך אל מול הקמת המדינה במלחמת 48) וחי בעולם שבו לשם המשפחה עדיין היתה משמעות. הדור השלישי, שנולד בשנות השבעים והשמונים של המאה העשרים, התרחק מהתכונות בתוך שושלות משפחתיות רחבות היקף (שנעו הרבה אל תוך העבר). הדור השלישי ניתק מעברו, גם בשל השואה באירופה וגם בשל המחק הלאומי שבעזרתו ביקשה הציונות לכונן תודעה של אדם חדש, שנולד לעם חדש ולשפה חדשה. אותו אדם השיל מעליו את הקליפות הביוגרפיות ואת השושלות המשפחתיות. סיבה

מתוך סרטו של סיון, "המשוטט"

היהודית ושאלותיה החברתיות הרבות. בסיפור של סיון מתאפשרת גאולה בהצלחה האמנותית, אך הגיבור ממשיך בהרס עצמו גם אחרי ההצלחה. מכאן שאין פתרון באמנות לבעיות רוחניות וארציות. ואילו אצל סריג יש פיוס עם מותה של האהובה, אך גם זה אינו מביא מזור לפצעי הגיבור.

מתי שמואלוף

שלג על אבן יהודה

רונית ידעיה: שכן טוב, הוצאת כתר 2011, 200 עמ'

אקדה שהוצא משידת חדר השינה, גופה על פסי מסילת הרכבת ומשולשי אהבים אסורים מרכיבים את עליית המתח שמשליכה רונית ידעיה כפיתוי לקריאת ספרה החדש שכן טוב. אלא שעלילת המתח מוססת לשולי הרומן ומפנה את מרכזו ועיקרו להתבוננות בחיי הזעיר בורגנות הישראלית בשנות האלפיים. הספר מתאר בדרך של אנלוגיה ושיקוף מקומות שונים בחברה הישראלית בעודו בודק את חוקי המקום, הויקות האנושיות המתקיימות בו וגבולותיו, תוך התמקדות בנקודות הכניסה והיציאה.

המרחב העיקרי - הכולל בתוכו את כל האחרים ומשמש לידעיה מושא התבוננות וחקירה - הוא "תחתית הגבעה". כאמור, אין זו הפסגה, "בבתים קטנים, נמוכי קומה ונטולי חומה, [...] בצפיפות הנידונים לחיי שטיחות, לתשוקות מעטות וטרדות מרובות, צופים בחיים שרוחשים קרוב לאדמה". הספר מתמקד במשפחה אחת המתגוררת במרחב הזה, תוך שהוא מתאר אותה כ"כל משפחה". זוג ההורים הוא "כל זוג" על שמותיהם הטיפוסיים 'איציק' ו'גילה', עיסוקיהם 'כלאי בשירות בתי הסוהר' ו'גנת', ושני ילדיהם ששמותיהם הישנים 'חדשים ומעידים על זיקה לדת - "עמליה ואביחי".

'גילה' לא סובלת את התערבות חמותה בחייה ומפצירה בבעלה להקים "חומה" שתפריד בין בניהם. 'איציק' עסוק וטרוד בהתקנת ה'גריל' בחצר המשפחה.

נוספת להתכוננות הסובייקט מחוץ לעבר המשפחתי היא דחייתו של ה'אנר הריאליסטי' תוך העדפת ה'אנר פואטי', שנע סביב ההווה. בן בומן זאת גם תוצאה של הגלובליזציה, המבקשה לחבר את האוניברסלי בתמות ובשפה הדומה. תוך כדי השלת הפרטיקולרי, הייחודי, לדוגמה המסמן היהודי-גלותי.

אמנם בספר של סיון יש יותר אמירות משפחתיות, אך איננו מתחקים בקלות אחר תהליכי ההגירה לישראל והשפעתם על המבנו המשפחתי והבניית האני בתוכם. התוצאה היא שמהגרים חיים בתוך מדינת הגירה, ללא הבנת תהליכי ההגירה שבהם התעצבו כסובייקטים. הם אינם יכולים להבין את המבנה הפסיכולוגי-חברתי והגיאוגרפוליטי שאל תוכו נזרקו. הקשרים בין הזהות לבין תהליכי הזהויה שלהם מתערפלים, והם נשארים בתוך מערכת מסמנים רוה שהם בוראים לעצמם. אך גם זאת - שנשענת לגמרי על ההווה - יכולה להתכתב באופן לא מודע עם מסגרות חשיבה עתיקות יותר.

לגיבורים בספרים של סיון וסריג אין כסף ולכן הם נמצאים בתנועה. הם במאבק הישרדות בלתי פוסק. הם מציירים את תל אביב כעיר פאנונית, מחולקת לעיר שחורה ועיר לבנה. אבל עצם המאבק מתחולל בין התפוררות והתפרקות לעשייה אמנותית. גיבורו של סיון יוצר סרט בומן שגופו מייצר אבנים בכליות. סריג יוצר את הביוגרפיה של אניה, חברתו המתה של המספר ושל ולרי. כך המוות הופך לחיים.

בשני הספרים הגיבורים משקיעים זמן רב בשיטוט בדרום תל אביב, ונשענים על מה שנראה כקהילה קטנה, פרודה קטנטנה של חיים, המשמשת מחסום בפני הרס טוטאלי של היחיד. בשני הספרים הגיבורים רוצים למות, כמו הרחוב ההרוס סביבם, החיים הלא ממומשים. אבל הם לא הורגים את עצמם. נוכחות המוות מאשרת את החיים ולא מבטלת אותם.

בסיפורים אין ילדים ולא בכדי, ציר הזמן שקוע בהווה ואין לו עתיד פנטומתי. בסיפורים יש מחלות, בסיפור של סריג - מחלת מעיים ואילו בסיפור של סיון יש כאמור אבנים בכליות. אבל המחלה לא רק מופיעה במרחב הציבורי, היא חודרת אל הגוף בצורה ברורה.

שני הגיבורים מנסים נסיעה לחו"ל, אל מחוץ לגבולות הלאומיות, אבל אינם מוצאים את עצמם גם ברחוב הגלובלי. כלומר הפוסט-לאומיות והגלובליזציה לא מביאות מזור לשברון שמתחיל ברחוב וממשיך במחלה - בגוף. אצל הגיבור של סריג הנסיעה לחו"ל מתבצעת כשליפה מתוך זיכרון חיים עם האהובה שמתה. ואילו אצל סיון - סיפור אהבה שנע בין אנגליה לבין ישראל עושה שימוש במרחב הווירטואלי (סקייפ, ג'י-מייל וכד'), אבל אינו מצליח להתממש. אין דרך חזרה לנקודת האפס של המנדט הבריטי - אירופה בשני המקרים לא מצילה את היהודי. היהודי טמון בתוך זהותו